

**РОЗГОРТАННЯ РЕПРЕСІЙ ПРОТИ ВЧЕНИХ ТА
ФАХІВЦІВ-АГРАРНИКІВ НА ПОЧАТКУ 1930-Х. РР. СПРАВА
«ТРУДОВОЇ СЕЛЯНСЬКОЇ ПАРТІЇ» ТА ЇЇ «УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛІЇ»**

Рожкова Л.І.

Сумський національний аграрний університет (м. Суми)

У процесі здійснення радянської модернізації СРСР керівництво держави надавало пріоритетного значення індустріалізації. Реалізація поставлених масштабних завдань потребувала великих матеріальних ресурсів, основним з яких було сільське господарство. Партійно - державне керівництво СРСР та України наполягало на форсованих темпах індустріалізації та колективізації. Разом з тим, частина наукової громадськості, окремі вчені, фахівці - практики критично ставились до необґрунтованих темпів та насильницьких методів колективізації. З метою забезпечення одностайного виконання партійних настанов у галузі сільського господарства, переконання громадськості у необхідності дотримання визначених темпів колективізації органами державної безпеки (ДПУ) було розгорнуто підготовку сфальсифікованих судових процесів, проведені масові арешти представників наукової інтелігенції, переважно, з дореволюційним стажем, а також фахівців - аграрників. У такий спосіб партійно - державне керівництво намагалося виправдати невдачі та помилки у соціально - економічній політиці, перекласти їх на «шкідників» та «класових ворогів». Поряд з процесом у справі «Промпартії» в 1930 р. було завершено справу «Контрреволюційної організації в сільському господарстві України». Співробітники ДПУ УСРР заарештовували 46 фахівців - працівників Наркомзему УСРР, «Укрсільбанку», «Укрнасіносоюзу», науково дослідних інститутів сільськогосподарського профілю, дослідних станцій. У червні 1930 р. надзвичайна сесія Верховного суду УСРР оголосила вирок на різні терміни позбавлення волі. У тому ж році було «викрито» «Всеукраїнську контрреволюційну організацію ветеринарів і бактеріологів», осередок якої нібито діяв і на Сумщині. Під час проведення цієї операції було заарештовано директора Сумської протичумної станції (біофабрики) Тяжелова Ф.І. і 4-х провідних фахівців, а також ветлікарів Білопілля, Лебедина, Тростянця і Краснопілля за звинуваченням їх у виготовленні недоброякісного препарату імун - крові та навмисному поширенні інфекційних хвороб серед поголів'я

худоби, що призводило до її падіжу. Ці сфальсифіковані справи виявились частиною задуму керівництва ВКП(б) щодо розгортання масштабного судового процесу, який би переконав громадськість та інтелігенцію у непорушності обраної тактики форсованої колективізації та наявності «контрреволюційного спротиву у сільському господарстві УСРР».

Незабаром у пресі з'явилося повідомлення про «викриття» органами О ДПУ СРСР «контрреволюційної організації» - «Трудової селянської партії».

За даними чекістів «ТСП» мала розгалужену мережу. Загалом було заарештовано 1114 осіб, з них в УСРР - 143 особи. Очолював ЦК партії М. Кондратьєв - професор, директор Кон'юнктурного інституту наркомату фінансів СРСР, керівник управління сільськогосподарської економіки і політики наркомату землеробства СРСР. До складу ЦК входили авторитетні вчені та керівники державних установ, серед них - О. Чаянов, О. Дояренко, Л. Кафенгаус, І. Леонтьєв, Л. Літошенко, М. Макаров, О. Рибніков, П. Сади́рин, О.Тейтель, О. Фабрикант, Д. Шорін, Л. Юровський, С. Чаянов, І. Челінцев.

Як свідчать опубліковані документи архівно-слідчої справи «Трудової селянської партії», організація не мала політичної програми. У протоколах допитів керівників та членів «ТСП» містився стандартний для подібних справ набір звинувачень - «повалення радянської влади, реставрація капіталістичної системи шляхом збройного повстання, підготовка іноземного вторгнення». Найбільш поширеними свідченнями були «шкідництво, допомога куркульським господарствам, сприяння приватно-капіталістичним елементам». Керівникам висувалося звинувачення у підтримці зв'язків з емігрантами, а також лідерами інших антирадянських організацій - «Промпартією» та Союзним Бюро ЦК РСДРП «меньшовиків».

За версією ДПУ УСРР, організація мала Українську філію з центром у Харкові. До її складу входили працівники Наркомзему, вчені - аграрники, досвідчені агрономи - практики. Очолював Українську філію «ТСП» професор 1.Коротков, до складу «керівного ядра» входили співробітник Наркомзему І. Доленко та співробітник Інституту сільськогосподарської економіки А. Дідусенко. Сама ж організація брала початок з діяльності заснованого 1921 р. Всеукраїнського агрономічного товариства (ВАТ).

До 1930 р. в УСРР нібито було створено 17 окружних філій «ТСП»: Дніпропетровську, Полтавську, Сумську, Роменську, Артемівську, Маріупольську та ін. Зв'язки між членами Української філії та Центрального комітету «ТСП» відбувалися під час спілкування на конференціях, нарадах, з'їздах.

Арешти підозрюваних відбувалися у два етапи: у жовтні - грудні 1930 р. арештували 60 осіб, переважно вчених, викладачів, працівників окружних земельних відділів; у лютому - березні 1931 р. арештували близько 74 осіб, з них - 50 осіб були жителями Запорізької округи, яким окрім членства в «ТСП», інкримінували спротив суцільній колективізації. Заарештовані були представниками практично всіх соціальних верств та різних галузей сільського господарства.

12 вересня 1931 р. Колегія О ДПУ СРСР розглянула справу «Української філії «Трудової селянської партії» та винесла обвинувальний вирок: 17 осіб засудили до 10 років концтаборів, 36 осіб - до 5 років виправно-трудових таборів (ВТТ), 9 особам - 5 років ВТТ замінили висланням в різні місцевості СРСР, до 3 років ВТТ засуджено 9 осіб. Окремих засуджених позбавили права проживання у найбільших містах СРСР. Про строки ув'язнення засуджені дізнавалися вже на етапах та пересильних пунктах, місцях відбування покарання. Опинившись в таборах, засуджені звертались до вищого партійно-державного керівництва СРСР, відомих діячів науки і культури з проханням переглянути їх справу, намагалися виправдатися. Протягом 1932-1934 рр. окремим засудженим було зменшено строк покарання або умовно звільнено. Проте, реабілітація особам, звинуваченим у приналежності до «ТСП», стала можливою лише в 1960 р., коли Прокуратурою СРСР було встановлено, що обвинувачення в контрреволюційній діяльності побудоване на неконкретних, непереконливих та суперечливих свідченнях засуджених. Згодом більшість учасників справи були реабілітовані. Таким чином, справа «Трудової селянської партії» та її філії в Україні були сфальсифіковані органами ДПУ з метою розправи над реальними та потенційними опонентами більшовицьких експериментів у сільському господарстві.